

Dk. Bartosz Adamski

Wydział Teologiczny Uniwersytetu Mikołaja Kopernika
e-mail: adabart2@gmail.com

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/BPTh.2015.014>

8 (2015) 3

ISSN (print) 1689-5150
ISSN (online) 2450-7059

**Wolność w Chrystusie. Aktualność nauczania
św. Tomasza z Akwinu o wolności chrześcijańskiej
na podstawie piątego rozdziału
*Super Epistolam S. Pauli Apostoli ad Galatas Lectura***

**The Freedom in Christ. Contemporary Relevance
of Thomas Aquinas' Teaching about Christian Freedom
in the Fifth Chapter of „Super Epistolam
S. Pauli Apostoli ad Galatas Lectura”**

Streszczenie. Wezwanie św. Pawła z pierwszego wersetu piątego rozdziału Listu do Galatów skłania wszystkich chrześcijan do nieustannego wpatrywania się w Chrystusa – zwłaszcza ukrzyżowanego, który objawia autentyczny sens wolności, będącej owocem zbawczego działania Boga. Św. Tomasz z Akwinu, komentując ten list, zaznacza, że wolność ludzka jest urzeczywistniona przez zjednoczenie z Chrystusem. Ponadto zauważa on, że nauka płynąca z chrześcijaństwa prezentuje wierzącemu perspektywę życia w relacji miłości z Bogiem i drugim człowiekiem. Jest to wyjątkowe wyniesienie godności stworzenia i doskonałe objawienie miłosierdzia Bożego. Przez łaskę i przekraczając ścisłą miarę sprawiedliwości miłosierdzie grzesznicy są zdolni do relacji z innym na wzór Boga.

Św. Paweł pisał: „Wy zatem, bracia, powołani zostaliście do wolności. [...] miłością ożywni służcie sobie wzajemnie” (Ga 5, 13). Św. Tomasz we wspomnianym komentarzu podkreśla bardzo mocno, że to właśnie miłość jest wspomnianym darem z siebie urzeczywistniającym wolność. Tę prawdę objawia szczególnie Chrystus na krzyżu, który z miłości (służąc Bogu i ludziom) wziął na siebie grzechy całego świata (por. Flp 2, 6–11) i w swej niewinności dał się z ich powodu zabić, aby grzesznicy mogli żyć w wolności.

Artykuł przedstawia zarys nauczania św. Tomasza z Akwinu na temat wolności chrześcijańskiej na podstawie jego komentarza Listu św. Pawła do Galatów. W ten sposób pokazuje on nieprzemijającą aktualność myśli Akwinaty, prezentując ją na tle niektórych filozoficznych nurtów myślowych, które zaistniały w historii po śmierci Dokto-

ra Anielskiego, oraz zestawiając ją z nauką Kościoła zawartą w encyklikach papieskich końca XX w.

Abstract. The St. Paul's call from the first verse of the fifth chapter of the Epistle to the Galatians leads all Christians to constantly looking at the Christ, especially the crucified, who reveals the authentic meaning of freedom, the fruit of God's saving action. St. Thomas Aquinas, commenting on this letter, notes that human freedom is realized through union with Christ. In addition, he notes that Christian teachings present to a believer the prospect of living in a relationship of love with God and another man. It is an unique elevation of the dignity of creation and perfect revelation of God's mercy. Through the grace and mercy exceeding the strict measure of justice, sinners are capable of relationship with another man in the image of God.

St. Paul wrote: „For, brethren, you have been called unto liberty. [...] by love serve one another” (Gal 5, 13). St. Thomas, in the aforementioned commentary, stresses very strongly that the mentioned gift, making freedom real, is love. This truth is revealed especially by the Christ on the cross, who with love (serving God and people) took on the sins of the whole world (cf. Phil 2, 6-11) and, in his innocence, let himself to be killed because of them, so that sinners may live in freedom.

The article outlines the teachings of St. Thomas Aquinas on Christian liberty, on the basis of his commentary on the Epistle to the Galatians. In this way, it shows the enduring topicality of the thought of Aquinas, presenting it against some of the philosophical currents of thought which occurred in the history after the death of the Angelic Doctor, and comparing it with the Church's teachings in papal encyclicals from the end of the twentieth century.

Słowa kluczowe: św. Tomasz z Akwinu; Jezus Chrystus; List do Galatów; komentarz; wolność; miłość; prawo Boże; łaska; zbawienie.

Keywords: St. Thomas Aquinas; Jesus Christ; Letter to the Galatians; commentary; freedom; love; God's law; grace; salvation.

Dziś słyszy się wiele wypowiedzi o wolności. Mówi się o niej w mediach, w szkole, mówią o niej politycy, działacze społeczni i wychowawcy. Debataje się na temat wolności słowa, zrzeszania się, wyznania i wolności wyrazu artystycznego. Czy są to „różne” wolności, czy mają jakiś swój wspólny mianownik? W niniejszym artykule interesuje mnie istota wolności człowieka.

Św. Paweł w Liście do Galatów pisze: „Ku wolności wyswobodził nas Chrystus”¹ (Ga 5, 1). Stwierdza tu on, że Zbawiciel wezwał ludzi do wolności, której

¹ Gr. „Τῆ ἐλευθερίᾳ ἡμᾶς Χριστὸς ἠλευθέρωσεν”. Słowa przytoczone z Pisma Świętego w języku polskim zastały zaczerpnięte z IV wydania Biblii Tysiąclecia.

przedtem nie mieli. Aby pokazać, na czym polega owa wolność, którą człowiek posiada dzięki Chrystusowi, skorzystam z komentarza św. Tomasza z Akwinu do piątego rozdziału Listu do Galatów. Wykorzystując naukę płynącą z chrześcijaństwa, postaram się odpowiedzieć na następujące pytanie: co lub kto czyni człowieka wolnym?

1. O jakiej wolności mówi św. Paweł?

W teologii moralnej mówi się o wolności ukształtowanej przez wartość, która jest owocem wspólnego działania rozumu i woli. Przejawia się ona w samodzielnym podejmowaniu czynów, w których upatruje się owych wartości. Z taką wolnością człowiek się nie rodzi, ale stopniowo uczy się jej w trakcie swojego życia, np. w wyniku wychowania². Wolność potrzebuje zatem światła rozumu, który potrafi odczytać owe wartości i ku nim kierować działanie woli. Wymaga też zdrowej woli, która mimo trudności będzie potrafiła się skierować w swych aktach ku wartościom wskazanym przez rozum. Wolność związana jest z poznaniem, czyli z prawdą.

Inna koncepcja, będąca wynikiem filozofii nominalistycznej, widzi wolność w nieskrępowanej niczym woli, którą człowiek posiada już od urodzenia. Jakikolwiek oddziaływanie na wolę, np. przez wskazania rozumu, wychowanie lub przykazania prawa Bożego, wolność tę ograniczają albo nawet niwelują. W tej koncepcji prawda i wartości są wrogami wolności. Absolutyzacja wolności spowodowała powinnościowe podejście do wypełniania prawa Bożego, które obowiązuje człowieka i jest mu tylko narzucone, ponieważ wolność Boga jest nieskończenie doskonalsza i potężniejsza³ (Bóg znajduje się tu poza Prawem i prawdą).

Owoce koncepcji wolności odłączonej od prawdy można zauważyć w dzisiejszych społeczeństwach. Wielokrotnie spotyka się dziś opinie, że nie istnieje taka wartość moralna, którą można by uznać za absolutną i niezniszczalną. Ma to swoje konsekwencje m.in. w stosunku do życia ludzkiego. Człowiek często nie jest przekonany o zbawczej mocy prawdy i samodzielnie decyduje o tym, co dobre i co złe w obrębie wolności oderwanej od obiektywnych wartości⁴.

² Por. W. Giertych, *Jak żyć łaską*, s. 162.

³ Por. *ibidem*, s. 164.

⁴ Por. Jan Paweł II, enc. *Veritatis splendor*, 84.

Jak patrzy na temat wolności św. Tomasz z Akwinu? Czy jego spojrzenie jest dziś nadal aktualne? Przyjrzyjmy się teraz bliżej koncepcji wolności Doktora Anielskiego przedstawionej w komentarzu do Listu do Galatów.

Słowa „Ku wolności wyswobodził nas Chrystus” (Ga 5, 1) zostały napisane przez św. Pawła w reakcji na rozprzestrzenianie się wśród pochodzących z pogaństwa Galatów postawy przyjmowania Prawa Mojżeszowego z upatrywaniem w jego zachowywaniu nadziei na zbawienie. Św. Tomasz, komentując, rozwija je następująco: „Odkąd zostaliście uwolnieni ze służby Prawu przez Chrystusa, wytrwajcie i z waszą wiarą trwałą i osadzoną nie ustawajcie w wolności”⁵. Wynika z tego, że siłą uwalniającą ze służby Prawu jest Chrystus. Św. Paweł zachęca adresatów, aby wytrwali w wolności Chrystusowej, w czym pomoc ma trwała wiara. Akwinata, idąc za Apostołem Narodów, Prawo Starego Testamentu postrzega jako bagaż (jarzmo) narzuconych z zewnątrz przykazań, które trzeba zachowywać, aby osiągnąć sprawiedliwość. Tego Prawa człowiek nie jest w stanie wypełnić, co św. Tomasz poświadcza, przytaczając następujący cytat z Dziejów Apostolskich: „Dlaczego więc teraz Boga wystawiacie na próbę, wkładając na uczniów jarzmo, którego ani ojcowie nasi, ani my sami nie mieliśmy siły dźwigać”⁶ (Dz 15, 10).

Sytuację Galatów św. Tomasz opisuje w taki oto sposób:

Galaci nie pochodzili z judaizmu, ale chcieli pomimo tego przestrzegać Prawo i pokładać w nim ich nadzieję. W konsekwencji wracali w ten sposób do jarzma niewoli. W ich przypadku przestrzeganie tego rodzaju było podobne do bałwochwaltwa, ponieważ żywili fałszywe pojęcie odnośnie Chrystusa, wierząc, że zbawienie nie może być im dane bez przestrzegania Prawa⁷.

Nieprawidłowość w postępowaniu, czy nawet grzech Galatów, polegał na tym, że posiadali nieprawdziwe pojęcie odnośnie zbawczego dzieła Chrystusa. Odrzucali oni darmość łaski zbawienia, a fałszywie wierzyli w zbawczą moc wypełnienia Prawa, co Akwinata nazywa bałwochwaltwem (łac. *idololatria*).

⁵ *In Gal.*, cap. V, lect. 1 (n. 277): „Ex quo per Christum liberati estis a servitute legis, state firma fide, et fixo pede permanentes in libertate”. Polskie brzmienie cytatów z Tomaszowego komentarza Listu do Galatów podaję we własnym tłumaczeniu na podstawie łacińskiego tekstu: Thomas Aquinas, *Commentary on the Letter*.

⁶ Zob. *ibidem*: „Hoc est onus quod neque patres nostri, neque nos”.

⁷ *Ibidem*, lect. 1 (n. 278): „Galatae ex Iudaeis non erant, et tamen legalia servare volebant et ponebant in eis spem, ideo revertebantur in iugum servitutis. Nam huiusmodi observatio erat eis sicut idololatria, in quantum non recte sentiebant de Christo, credentes ab ipso sine legalibus salutem consequi non posse”.

Całość koncepcji Prawa Starego Testamentu funkcjonującego na zasadzie zewnętrznej powinności jest w swoim schemacie działania podobna do zasad moralności powinnościowej, gdzie prawo Boże obowiązuje człowieka tylko dlatego, że zostało mu ono przez Niego narzucone. W konsekwencji następuje absolutyzacja woli człowieka, która objawia się przez sprzeciw wobec narzuconej powinności. Sprzeciw ten powoduje takie interpretacje zadanych praw, że zatracą się ich cel, mający swoje miejsce w ochronie szeroko pojętego dobra, a na pierwszy plan wysuwa się konieczność zewnętrznego spełnienia powinności. Taki właśnie błąd pierwszeństwa litery Prawa nad miłością wykazują Chrystus faryzeuszom, mówiąc: „Biada wam, uczeni w Piśmie i faryzeusze, obłudnicy! Bo podobni jesteście do grobów pobielanych [...] z zewnątrz wydajecie się ludziom sprawiedliwi, lecz wewnątrz pełni jesteście obłudy i nieprawości” (Mt 23, 27–28). Podobnie zachowywali się skrytykowani przez św. Pawła Galaci. Oni, wybierając jarzmo Prawa zamiast wolności w Chrystusie, sprzeciwiali się poznanej prawdzie i wartościom Ewangelii, a kierowali się ku jej zaprzeczeniu. Św. Tomasz ocenia to w sposób jednoznaczny: „Wy, którzy szukacie usprawiedliwienia w prawie, którzy wierzycie w to, że jesteście usprawiedliwieni, odpadliście od łaski (*a gratia excidistis*), mianowicie, od posiadania przyszłej szczęśliwości lub czegokolwiek, co byście niegdyś z łaski posiadali”⁸.

W wyniku faktu grzechu pierwotnego wola człowieka jest osłabiona, a wolność ograniczona. Widać to po tym, jak ludzie w swoich działaniach sprzeciwiają się rozpoznanej prawdzie i wartościom oraz kierują się ku ich zaprzeczeniom. Sprzeciwiające się wolności odrzucenie prawdy zbawczej zarzuca Galatom św. Paweł w słowach: „Biegliście tak wspaniale! Kto wam przeciął drogę trwania przy prawdzie? Wpływ ten nie pochodzi od tego, który was powołuje” (Ga 5, 7–8). Jest to prawdziwy dramat człowieka, który często, stojąc przed prawdą objawioną, wybiera dobro tylko skończone i pozorne. Idąc za podszeptem kusiciela, chce być jak Bóg (zob. Rdz 3, 5) i wplątuje się w błędne koło grzechu, które ma być manifestacją niczym nieograniczonej wolności, a w rzeczywistości coraz bardziej zniewala wolę i ogranicza zdolność rozumu do poznania prawdy⁹. Taką naukę o wpływie grzechu na wolność przedstawia Jan Paweł II w encyklice *Veritatis splendor*, gdzie można zauważyć zbieżność z myślą Tomaszową.

W obliczu grzesznej kondycji człowieka św. Paweł głosi z pełnym przekonaniem, że „Ku wolności wyswobodził nas Chrystus. A zatem trwajcie w niej

⁸ Ibidem, lect. 1 (n. 283): „Vos, dico, qui in lege iustificamini, id est creditis iustificari, a gratia, scilicet habenda futurae beatitudinis, vel etiam a iam habita, excidistis”.

⁹ Por. Jan Paweł II, enc. *Veritatis splendor*, 86; zob. Z. Kiernikowski, *Chrzest w życiu i misji Kościoła*, 14–29.

i nie poddawajcie się na nowo pod jarzmo niewoli” (Ga 5, 1), ponieważ wolność ludzka po grzechu pierwotnym potrzebowała wyzwoliciela.

2. W jaki sposób Chrystus wyzwala?

Na to pytanie św. Tomasz w swoim *Wykładzie Listu do Galatów* odpowiada następująco:

Stan wiary w Chrystusa, do którego Apostoł przynagla Galatów, dotyczy wolności i jest samą wolnością. Stąd mówi on: „Wy zatem, bracia, powołani zostaliście do wolności” (Ga 5, 13). Innymi słowy: oni rzeczywiście was niepokoją, ponieważ prowadzą was od tego, co lepsze, do tego, co gorsze, ponieważ zostaliście powołani przez Boga do wolności łaski (*libertas gratiae*): „Nie otrzymaliście przecież ducha niewoli, by się znowu pogрузić w bojaźni, ale otrzymaliście ducha przybrania za synów, w którym możemy wołać: Abba, Ojcze!” (Rz 8, 15)¹⁰.

Oraz:

Sposób wytrwania wiedzie przez miłość (*caritas*), stąd mówi on: „miłością ożywieni słuźcie sobie wzajemnie” (Ga 5, 13). [...] Apostoł powiedział wcześniej, że zostali oni wezwani do wolności, to dlaczego teraz mówi: „słuźcie sobie wzajemnie” (Ga 5, 13)? Miłość wymaga służby jeden drugiemu, niemniej jednak jest to dobrowolne. Tutaj ktoś może wtrącić, że, jak to powiedział Filozof, wolny jest ten, kto jest przyczyną siebie (*qui est causa sui*), natomiast niewolnikiem jest ten, kogo przyczyną jest inny (*causa alterius*) jako poruszyciel (*moventis*) lub koniec (*finis*). Przyczyną wykonywania pracy niewolnika nie jest on sam, ale jego pan. Pracuje on dla zysku pana. Miłość zatem ma wolność jako swoją przyczynę sprawczą (*caritas ad causam moventem libertatem habet*), ponieważ działa dla siebie: „Albowiem miłość Chrystusa przynagla nas” (2 Kor 5, 14) spontanicznie do działania. Sługą zaś jest ten, kto odkłada jakiś swój interes na bok i poświęca się dla rzeczy korzystnych dla bliźniego¹¹.

¹⁰ *In Gal.*, cap. V, lect. 3 (n. 299): „Status fidei Christi, ad quem inducit apostolus, ad libertatem pertinet et est ipsa libertas. Et ideo dicit *vos enim*, etc., quasi dicat: recte conturbant vos, quia abducunt a meliore in peius, quia *vos vocati estis*, scilicet a Deo, *in libertatem gratiae*. Rom. VIII, 15: *non accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum*, et cetera”

¹¹ *Ibidem*, lect. 3 (n. 301–302): „Modus autem standi est per caritatem, unde dicit *sed per caritatem spiritus*, et cetera. [...] Sed cum superius dicat quod sint vocati in libertatem, quid est quod modo dicit *servite invicem*? Ad quod dicendum est, quod hoc exigit caritas, ut invicem serviamus, et tamen libera est. Sciendum est tamen, quod, sicut philosophus dicit, liber est qui est causa sui, servus autem est causa alterius, vel ut moventis, vel ut finis: quia

Św. Paweł mówi o wolności będącej owocem zbawczego działania Boga – to Chrystus ku niej wyswobadza. Nie oznacza ona uwolnienia tylko od presji zewnętrznej jarzma Prawa, ale również od wewnętrznej, która znajduje się pod działaniem skutków grzechu. Św. Tomasz nazywa to wolnością łaski (*libertas gratiae*). Termin ten wyjaśnia przytoczeniem słów z Listu do Rzymian (zob. Rz 8, 15), które tłumaczą, że człowiek zostaje wyzwolony z niewoli grzechu przez zjednoczenie z Chrystusem sprawiające otrzymanie (dar, łaska) ducha przybrania za synów¹². Uzdalnia to go do przezwyciężania złych skłonności woli, czyli do bycia wolnym.

Nauka płynąca z chrześcijaństwa prezentuje wierzącemu perspektywę życia w relacji miłości z Bogiem i drugim człowiekiem. Jest to wyjątkowe wyniesienie godności stworzenia i doskonale objawienie miłosierdzia Bożego, ponieważ ludzie winni śmierci w wyniku grzechu zostają przywróceni przez ofiarę krzyżową Chrystusa do godności dzieci Bożych stworzonych na obraz i podobieństwo Boże¹³. Jak stwierdza Jan Paweł II w encyklice *Dives in misericordia*, przez łaskę i przekraczającą ścisłą miarę sprawiedliwości miłosierdzie płynące z krzyża grzesznicy są zdolni do relacji z innym na wzór Boga¹⁴. Akwinata również zauważa tę prawdę, ponieważ zwraca szczególną uwagę na fragment Listu, gdzie Apostoł wzywa Galatów: „Miłością ożywni służcie sobie wzajemnie” (Ga 5, 13). Na dodatek przy okazji tych słów wyjaśnia pozorną sprzeczność pomiędzy wcześniej deklarowaną przez św. Pawła wolnością i późniejszym wezwaniem do służby. Robi to, przywołując pogląd Arystotelesa, mówiący że: „wolny jest ten, kto jest (w działaniu) przyczyną siebie (*qui est causa sui*)”¹⁵ i dochodzi do wniosku, iż przyczyną sprawczą służby w miłości jest wolność (*caritas ad causam moventem libertatem habet*), która znajduje się w nim, nie będąc narzuceniem czyjejś woli z zewnątrz, jak w przypadku czynów niewolniczych. Całość zagadnienia św. Tomasz podsumowuje charakterystyką sługi, który, nie patrząc na własne korzyści, poświęca się dla dobra bliźniego¹⁶. Postawa Chrystusa jest postawą takiego właśnie sługi bezinteresownie służącego z miłości, w ten sposób urzeczywistniając swoją wolność.

servus nec a se movetur ad opus, sed a domino, et propter utilitatem domini sui. Caritas ergo quantum ad causam moventem libertatem habet, quia a se operatur. II Cor. V, 14: *caritas Christi urget nos, spontanee, scilicet ad operandum. Servus autem est, cum postpositis propriis utilitatibus, accommodat se utilitatibus proximorum*”.

¹² Por. ibidem, lect. 3 (n. 299).

¹³ Por. W. Giertych, *Jak żyć łaską*, s. 60.

¹⁴ Por. Jan Paweł II, enc. *Dives in misericordia*, 5.

¹⁵ *In Gal.*, cap. V, lect. 3 (n. 302): „Liber est qui est causa sui”.

¹⁶ Por. ibidem.

Wezwanie św. Pawła z pierwszego wersetu piątego rozdziału Listu do Galatów skłania wszystkich chrześcijan do nieustannego wpatrywania się w Chrystusa – zwłaszcza ukrzyżowanego, który objawia autentyczny sens wolności. Akwinata, idąc za św. Augustynem, w swoim *Wykładzie* zwraca uwagę, że: „Jeżeli wraz z Krzyżem głosilibyśmy obowiązek przestrzegania Prawa [...], Krzyż utraciłby swój efekt (*effectum*) i swoją moc: *Jeżeli zaś usprawiedliwienie dokonuje się przez Prawo, to Chrystus umarł na darmo* (Ga 2, 21)”¹⁷. Jan Paweł II w swoim nauczaniu równie mocno podkreślał, że usprawiedliwienie dokonuje się tylko przez Chrystusa ukrzyżowanego, który przez swoją mękę pokazuje, że prawdziwa wolność jest całkowitym darem z siebie¹⁸, przez co daje On przykład dojrzałej bezinteresowności i ofiarności.

Powołaniem człowieka stworzonego na obraz i podobieństwo Boże jest naśladowanie Chrystusa przez czynienie z siebie całkowitego i ryzykownego daru dla Boga oraz bliźniego. Św. Tomasz określa to następującym zdaniem: „Kto jest wolny w Chrystusie, ten chce przewodzić w niewoli (*ducere in servitute*)”¹⁹. Z kontekstu komentarza wynika, że nie chodzi tu o niewolę w normalnym tego słowa znaczeniu, ale o niewolę miłości według słów: „Miłością ożywni słuźcie sobie wzajemnie” (Ga 5, 13), co Doktor Anielski komentuje tak: „Stan łaski nie trwa we wzruszeniu ciała, ale w miłości Ducha. Miłość, która pochodzi od Ducha Świętego, której powinniśmy być poddani i służyć jeden drugiemu: *Jeden drugiego brzemiona noście* (Ga 6, 2)”²⁰. Los człowieka bowiem nie jest uszyty na miarę, tylko na wyrost. Ten nadmiar to sfera wolności, która umożliwia ludziom przekraczanie siebie, by tworzyć relację z drugim przez całkowite oddanie się mu aż do tego stopnia, by tworzyć jedno ciało – komunię na wzór Trójcy Przenajświętszej²¹.

Chrystus wyzwala przez miłość, bo ona jest wspomnianym darem z siebie urzeczywistniającym wolność. Tę prawdę objawia szczególnie Chrystus na krzyżu, który z miłości (służąc Bogu i ludziom) wziął na siebie grzechy całego

¹⁷ Ibidem, lect. 2 (n. 296): „Quod praedicaremus crucem et legalia simul debere servari [...] crux perdidit effectum suum et virtutem. Supra II, v. 21: *si enim ex lege esset iustitia, ergo Christus gratis mortuus est*”.

¹⁸ Por. Jan Paweł II, enc. *Veritatis splendor*, 85.

¹⁹ *In Gal.*, cap. V, lect. 3 (n. 299): „Qui liberi estis per Christum, volunt ducere in servitute”.

²⁰ Ibidem, lect. 3 (n. 301): „Status gratiae est non per affectum carnis, *sed per caritatem Spiritus*, id est quae procedit a Spiritu Sancto, per quem debemus invicem esse subiecti et servire. *Infra VI, 2: alter alterius onera portate*”.

²¹ Por. Z. Kiernikowski, *Chrzest w życiu i misji Kościoła*, 10.

świata (por. Flp 2, 6–11) i w swej niewinności dał się z ich powodu zabić, aby grzesznicy mogli żyć w wolności²².

3. Wolność, Prawo i miłość

Zwróćmy jeszcze raz uwagę na zagadnienie relacji między Prawem i wolnością. Św. Paweł pisze: „Zerwaliście z Chrystusem wszyscy, którzy szukacie usprawiedliwienia w Prawie; wypadliście z łaski” (Ga 5, 4). Wolność, będąca dziełem Chrystusa i osiągnana dzięki łasce, jest tu ukazana jako przeciwieństwo Prawa. Apostoł Narodów, a św. Tomasz za nim, przez przeciwstawienie wolności w Chrystusie i Prawa pokazuje, że wszystko, co było przed wydarzeniem Jezusa Chrystusa, co było w pogaństwie i judaizmie, było niewolą. Każde cofnięcie się chrześcijanina do poziomu Prawa jest według św. Pawła nałożeniem sobie na powrót jarzma niewoli²³.

Taki stan rzeczy Akwinata uzasadnia w dość ciekawy sposób. Wzorując się na *Liście 19* św. Augustyna, w aspekcie podejścia do Prawa wyróżnia trzy okresy historii zbawienia: *tempus ante passionem* (czas przed Pasją) *tempus ante gratiam divulgatam* (czas przed głoszeniem łaski) oraz *tempus post gratiam divulgatam* (czas po głoszeniu łaski). W tym podziale momentem kulminacyjnym jest wydarzenie Misterium Paschalnego, będącego źródłem łaski, która może być danej osobie głoszona lub nie. Św. Tomasz jest zdania, że kryterium oceny moralnej relacji do Prawa jest to, czy ktoś usłyszał Dobrą Nowinę o zbawieniu, czy nie. W ten sposób Galaci, którym była już głoszona Ewangelia, którzy przyjęli już orędzie o darmości łaski zbawienia, popełniają grzech, kiedy pokładają ufność w wypełnianiu przepisów Prawa. Przez to odmawiają zbawczej mocy ofierze Pana Jezusa na krzyżu, a upatrują możliwość osiągnięcia zbawienia przez samodzielne wypełnienie Prawa²⁴. Dlatego też św. Tomasz pisze jednoznacznie: „Galaci pokładali swoją nadzieję w przestrzeganiu Prawa po głoszeniu łaski (*gratiam divulgatam*), jak gdyby bez Prawa łaska nie była wystarczająca do ich ocalenia (*ad salutem*) i dlatego chcieli niemu służyć, z tego powodu Apostoł skierował do nich słowa: *Jeżeli poddacie się obrzezaniu, Chrystus się wam na nic nie przyda* (Ga 5, 2)”²⁵.

²² Por. Jan Paweł II, enc. *Veritatis splendor*, 87.

²³ Por. *In Gal.*, cap. V, lect. 1 (n. 278). Por. E. Szymanek, *List do Galatów*. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz, s. 105.

²⁴ Por. *In Gal.*, cap. V, lect. 1 (n. 278-281).

²⁵ *Ibidem*, lect. 1 (n. 280): „Galatae ponebant spem in legalibus post gratiam divulgatam, quasi sine eis gratia non sufficeret ad salutem, et ideo ea servare volebant, ideo dicit eis apostolus *si circumcidimini, et cetera*”.

Św. Paweł w swym wywodzie ukazuje wolność w sposób pozytywny jako dynamizm wewnętrzny, który zachęca wierzącego do miłości. Przedstawia to w słowach: „Albowiem w Chrystusie Jezusie ani obrzezanie, ani jego brak nie mają żadnego znaczenia, tylko wiara, która działa przez miłość” (Ga 5, 6). Ostatecznym celem wolnego człowieka jest zatem miłość stanowiąca przykazanie podsumowujące całe Prawo: „Bo całe Prawo wypełnia się w tym jednym nakazie: *Będziesz miłował bliźniego swego jak siebie samego*” (Ga 5, 14). Dlatego św. Tomasz uczy, że wierzący w Chrystusa nie mają nadziei na usprawiedliwienie z powodu własnych zasług, ale z racji swej wiary działającej przez miłość, co dodatkowo potwierdza, przytaczając fragment z Listu św. Jakuba. Oto słowa Akwinaty: „Dla tych, którzy żyją w wierze w Chrystusa, *ani obrzezanie, ani jego brak* (Ga 5, 6) nie robi żadnej różnicy; *ale wiara, nie nieuformowana, ale taka, która działa przez miłość: martwa jest wiara bez uczynków* (Jk 2, 26)²⁶.

Ponadto, św. Tomasz zwraca uwagę, że wolność nie czyni z wierzących ludzi będących ponad prawem, żyjących poza kryteriami dobra i zła. Wskazuje na to, mówiąc: „Galaci są wolni od Prawa, ale ostatnio przypuszczali, że to (wolność) zezwala na popełnianie grzechów zabronionych przez Prawo. Apostoł dotyka nadużycia wolności, mówiąc: *Tylko nie bierzcie tej wolności jako zachęty do hołdowania ciału* (Ga 5, 13)²⁷. Ta uwaga Akwinaty może być argumentem przeciw dzisiejszym poglądom etycznym absolutyzującym wolność ludzką.

Wolność ubogaca człowieka i uzdalnia go do bycia na obraz i podobieństwo Boga w oddaniu dla innych, co św. Paweł wyraża słowami: „Tylko nie bierzcie tej wolności jako zachęty do hołdowania ciału, miłością ożywni służcie sobie wzajemnie” (Ga 5, 13), a Akwinata potwierdza, stwierdzając: „Kto jest wolny w Chrystusie, ten chce przewodzić w niewoli (*ducere in servitute*)²⁸. Niewola miłości jest zatem najwyższą formą wolności²⁹.

²⁶ Ibidem: „Qui sunt in fide Christi, neque circumcisio, neque praeputium, etc., id est indifferentia sunt. Sed fides, non informis, sed ea quae per dilectionem operatur, Iac. II, 26: *fides sine operibus mortua est*”.

²⁷ Ibidem, lect. 1 (n. 300): „Galatae autem iam liberi erant a lege, sed ne credant eis licere peccata committere, quae lex prohibebat, ideo apostolus subdit abusum libertatis, dicens *tantum ne*, etc.”.

²⁸ Ibidem, lect. 1 (n. 299): „Qui liberi estis per Christum, volunt ducere in servitute”.

²⁹ Por. J. N. Regodón, *Ewangelia, wiara i wolność – ku integralnej lekturze Listu do Galatów*.

* * *

Św. Tomasz w swoim komentarzu Listu do Galatów pokazuje, że chrześcijańska koncepcja wolności nie polega na niczym nieskrępowanym działaniu woli człowieka, jak to by chcieli nominaliści, lecz jest ona dynamizmem współdziałania rozumu i woli, który przejawia się w odkryciu prawdy o zbawieniu w Chrystusie ukrzyżowanym i w zwróceniu ku Niemu wewnętrznego chcenia, by przekroczyć siebie dzięki więzi z Bogiem-Człowiekiem. Odkrycie owej prawdy wynika z wiary, a urzeczywistnia się ona w miłości (por. Ga 5, 6)³⁰.

Bibliografia

Giertych W., *Jak żyć łaską?*, Kraków 2006.

Jan Paweł II, enc. *Dives in misericordia*, Kraków 2011.

Jan Paweł II, enc. *Veritatis splendor*, Kraków 2011.

Kiernikowski Z., *Chrzest w życiu i misji Kościoła*, część I, Siedlce 2005.

Regodón J. N., Wykład wygłoszony z okazji inauguracji roku akademickiego 2013/2014 Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika (1 października 2013 r.) *Ewangelia, wiara i wolność – ku integralnej lekturze Listu do Galatów*.

Szymanek E., *List do Galatów. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, Poznań–Warszawa 1978.

Thomas Aquinas, *Commentary on the Letter of Saint Paul to the Galatians and Ephesians*, transl. by F. R. Larcher, M. L. Lamb, Lander, Wyoming: The Aquinas Institute for the Study of Sacred Doctrine, 2012.

³⁰ Por. *In Gal.*, cap. V, lect. 2 (n. 286).